

ОГЛЯДИ

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО КЛЕКОТІВ – СЕЛО НА МЕЖІ ГАЛИЧИНИ Й ВОЛИНИ

Рец. на кн.: Стрільчук В. Клекотів – село на кордоні (Матеріали до історії). – Дрогобич: «Трек ЛТД», 2012. – 416 с.: іл.

Кожен із нас має незримий зв'язок з тим місцем, де народився, зростав, де пройшло дитинство, а краєзнавство, як безцінна скарбниця історії, єднає різні покоління народу. Дослідженням сторінок історії сіл, міст, містечок країни формується національна пам'ять, що є складовою подальшої розбудови Української держави. Як з маленьких цеглинок складається будівля, так з історії сіл і міст складається історія країни, а відчуття Батьківщини починається з рідного краю, вулиці, родинної домівки. Щоб по справжньому любити рідний край, необхідно знати та вивчати його історію, культуру, мову.

Поява історико-краєзнавчого дослідження села Клекотів, що на Брідщині, заповнює ще один фрагмент історичного краєзнавства. Перед читачем на широкій історіографічній та джерельній базі розкриваються маловідомі сторінки з історії невеликого села, розташованого на межі Волині і Галичини. Цікавий опис історичних фактів розвитку й розквіту села, проблеми збереження власної самобутності, розповідь про краян, які уславились на цій землі, створюють яскраве мереживо роботи краєзнавця, історика, директора Бродівського історико-краєзнавчого музею Василя Стрільчука.

Книга вміщує десять розділів, об'єднаних в єдине дослідницьке русло. Значно збагачують дослідження, роблять його яскравим та оригінальним фотографії, карти, цитовані документи. Представницькою є джерельна база рецензованої наукової розвідки. Її основу складають матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові,

Державного архіву Львівської області, Державного архіву Тернопільської області, матеріали періодичної преси різних історичних періодів, документи Бродівського історико-краєзнавчого музею, спогади жителів села, родинні збірки матеріалів з приватного архіву автора. Вагому частку джерельної бази роботи склали опубліковані збірники документів і матеріалів.

Історіографія, опрацьована дослідником, також вирізняється різноманітністю. Цінним є те, що дослідник проаналізував праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Досліджуючи історію рідного села, Василь Стрільчук з'ясовує географічне становище, природні умови, доводить, що географічне розташування села значною мірою вплинуло на його історичний розвиток, а природні умови визначили основні види господарської діяльності місцевого населення. Цінно, що дослідник аналізує

версії походження назви села, перекази, легенди, бувальщини. Підкреслимо, що казки, легенди, бувальщини Клекотова несуть у собі інформацію про минуле краю, розкривають спосіб мислення людей, сприйняття ними світу, дозволяють краще пізнати різноманітні прояви духовного життя.

Цікавими видаються трактування сільських мікротопонімів. Особливої уваги заслуговує з'ясування походження назв полів, урочищ, сільських вулиць, кутків тощо. Джерельною базою для дослідження автором цього питання став не лише великий усний матеріал (що використовується у повсякденному вжитку клекотівчан), але й збережені документи, зокрема Йосифінська (1785-1788) і

Францисканська (1819-1820) метрики – перші земельні кадастри Галичини, у яких зроблено перепис і економічну оцінку земельних угідь (с. 19).

Василь Стрільчук уважно підійшов до перших письмових відомостей про Клекотів. Проаналізувавши різну літературу та джерела, він вважає, що перша письмова згадка про село датується 1587–1588 рр., хоча залишає місце для роздумів та досліджень майбутнім історикам (с. 47).

Козацький період в історії села оповитий переказами і легендами, які не стихають до сьогодні. Унікальною пам'яткою того часу є могила (курганне поховання) поблизу с. Шнирів, яку датують 1651 р. та пов'язують з подіями Берестецької битви. Автор аналізує праці священника, доктора філософії, професора Йосипа Застирця, місцевих краєзнавців Антона Матяша, Гната Кучера, Дмитра Чобота, опубліковані історичні документи і приходить до слушного, на нашу думку, висновку про необхідність проведення комплексних наукових, зокрема археологічних, досліджень «козацької могили», які б допомогли точно встановити дату й перебіг подій (с. 69).

Поділи Польщі, період «вільного торгового міста», прикордонний статус впливали на економічне, соціальне життя села, що перебувало у власності Потоцьких, Молодецьких і Лязаруса у XVIII–XIX століттях. Цікавими є дані про кількість дворів, обсяг земель, якими володіли селяни і власники, особливості їх господарської діяльності.

Образ села Клекотів органічно вписується у контекст історії України та Східної Європи. Село зазнавало впливу Росії та Австро-Угорщини, адже розташовувалося на кордоні цих імперій. У 1779 р. Броди отримали статус вільного торгового міста, через вісім років довкола остаточно сформувалася свого роду «вільна економічна зона», що впливало на різні сторони життя регіону. В період дії привілею «вільного торгового міста» через бродівську митницю проходили великі партії товарів з Росії, Туреччини, австрійських та німецьких земель, Великобританії. Броди в цей період називали «східними воротами Австрійської імперії», «складом товарів Сходу і Заходу» (с. 79).

Після скасування панщини у 1848 р. збільшилася площа громадських земель, а разом з тим й загальна кількість сільського населення. В історії села Клекотів рельєфно віддзеркалювалося життя людей різних національностей, зокрема події польського повстання 1863 р.

Аналізуючи різні джерела, автор наголошує, що мешканці Клекотова займалися в основному сільським господарством. Чоловіки, щоб прогодувати свою сім'ю, шукали різних підробітків. Одним з додаткових заробітків було перевезення зерна з Російської імперії до Австро-Угорщини. Проте, в другій половині XIX століття селяни втратили таку можливість заробітку через те, що у 1873 р. міста Броди і Радивилів (прикордонні міста двох імперій) були сполучені залізничною колією. З розвитком залізничного руху відпадала потреба дрібних перевізників (с. 80).

На початку XX ст., коли село перейшло до Вільгельма Фридерика Шмідта, було побудовано цегельню, гуральню, добротні житлові будинки. Будівлі, знані в народі як «фільварки Шмідта», збереглися у Бродях та багатьох селах району до сьогодні (с. 96). На цей час у Клекотові діяв громадський дім, крамниця «Товариство», позичкова каса, а також шпихлір (громадська комора), однокласна школа з руською (українською) мовою викладання, де навчалось 90 дітей греко-католиків.

Розташування села на прикордонні зумовлювало специфіку його економічного, політичного, культурного розвитку. Держави, які володіли українськими землями, використовували цей чинник у своїй політиці. Особливо яскраво це виявилось за часів Другої Речі Посполитої, адже польська влада застосовувала старий принцип «поділяй і володарюй», зберігаючи «сокальський кордон». «Сокальський кордон», як фрагмент кордону між Австро-Угорщиною та Росією, після Ризької угоди відділив Волинське воєводство від Львівського та Тернопільського воєводств. Офіційна Варшава наголошувала на тому, що не можна трактувати Волинь і Галичину як єдину територію, не можна допускати до поширення спільних українських ідей, навпаки, необхідно поглибити культурну, релігійну різницю західноукраїнської громади. У цих умовах ідея «сокальського кордону», регіоналізм стали основою національної політики влади.

У той час Клекотів належав до Брідського повіту Тернопільського воєводства. Громада села у міжвоєнний період була згуртованою і активною в національному житті, її еліта зосереджувалася у кооперативних організаціях, «Просвіті», «Сільському господарі», «Соколі», «Лузі», «Рідній школі». Клекотів став одним з перших сіл Брідщини, яке мало власну читальню, духовий оркестр, радіо.

Після початку Другої світової війни і приєднання західноукраїнських земель до УРСР та СРСР відбулися адміністративно-територіальні зміни. 4 грудня 1939 р., відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР, з території колишнього Львівського воєводства, а також деяких повітів Станіславського і Тернопільського воєводств були утворені Дрогобицька і Львівська області. Село Клекотів увійшло до складу Бродського повіту Львівської області (з 17 січня 1940 р. – Бродовського району Львівської області). Дослідник приходить до слушного висновку, що здійснення процесу радянської західноукраїнського суспільства відбувалося шляхом революційних змін, за допомогою, насамперед, силових методів, а в історії села Клекотів рельєфно відобразилися всі процеси, пов'язані з більшовицькими методами побудови соціалізму.

На початку німецької окупації Клекотів знову став прикордонним селом, адже Галичину гітлерівці приєднали до генерал-губернаторства, а Волинь було включено до рейхскомісаріату «Україна». Автор аналізує особливості національного життя краян на початку війни, труднощі економічного життя у період німецької окупації, долю оstarбайтерів, повстанський і партизанських рухи, посилюючись на документи та численні спогади односельців. Перед наближенням фронту фашисти розпочали будівництво оборонної лінії, яка так і не була задіяна. Клекотів чотири місяці перебував на лінії фронту, коли у березні 1944 р. до села повернулися радянські війська.

Надзвичайно складними для мешканців села, як і всієї Західної України, стали повоєнні роки, позначені національно-визвольною боротьбою. Останні дані про повстанців, які діяли на теренах Клекотова, датуються 1952 р. (с. 249). Слушним є висновок автора, що місцеве населення у той час опинилося

між двох вогнів: з одного боку – працівники НКВС, застосовуючи шантаж, провокації, намагалися отримати відомості про українське підпілля, через репресії утверджували радянський устрій, з іншого – повстанська Служба безпеки, що в умовах жорсткого протистояння знищувала тих, хто пішов на співпрацю з радянською владою. Важливим, на нашу думку, є зібрання Василем Стрільчуком широких відомостей про життя і долю односельців, які загинули чи були заарештовані у вирі національної боротьби другої половини 40-х – початку 50-х років ХХ століття. Мешканці Клекотова вповні пережили насичене війнами, експериментами, національно-визвольною боротьбою ХХ століття. Воєнні втрати, примусові роботи, еміграція, політичні репресії, безсумнівно, залишили слід в історії села та вплинули на долю його жителів.

Переходячи крізь різні епохи, Клекотів зберіг свою самобутність, увібравши особливості різних культур. Село не минули стихійні лиха, пожежі, засухи, війни, що позначилися людськими втратами, руйнуваннями, однак воно відновлювалося, жило, зберігало та продовжує зберігати власні традиції.

Минуле села Клекотів створює образ невеликого населеного пункту, в якому по-своєму віддзеркалювалися економічні процеси, суспільно-політичне, культурно-освітнє життя регіону. На сторінках книги ми бачимо людей, які переймалися долею рідного села, працювали для його блага та розквіту. Цінно, що книга ілюструє повсякденну, побутову історію краян, їхні прагнення і сподівання. Важливо, що автор не претендує на абсолютну істину, залишає місце для роздумів, нових напрацювань.

Вважаємо, що краєзнавче дослідження Василя Стрільчука «Клекотів – село на кордоні (Матеріали до історії населеного пункту)» буде корисним у навчальній, педагогічній, музейній роботі, стане в нагоді вчителям, учням, студентам та широкому загалу читачів. Ніколи не вичерпається допитливість людини, котра прагне дізнатися, що відбувалося на землі, де вона народилася, якими були її предки, чим вирізнялися їх свята і будні. Маємо надію, що нові краєзнавчі розвідки автора будуть надалі ілюструвати різнобарвну палітру життя рідного краю.